

Plukovník doc. Ing. Jaroslav K o m á r e k, CSc.

TRANSFORMACE VOJENSKÉHO ŠKOLSTVÍ VYŽADUJE SYSTÉMOVÉ ZMĚNY

Vojenské školství AČR se v poslední době dostává opět do popředí zájmu, a to ne právě příznivého. Ostatně není se čemu divit. Zatímco již federální armáda byla redukována a zásadně reorganizována a obdobné změny stojí před Armádou České republiky, struktura vojenských škol na území České republiky zůstala doposud prakticky nedotčena. O nutnosti transformace sice panuje všeobecná shoda, ale na otázku „jak“ již bylo prezentováno v armádě i na veřejnosti více a diametrálně odlišných názorů než na kterýkoli jiný problém.

Ze samotného snížení počtů armády nelze jednoznačně vyvozovat požadavek analogického snížení počtů ve vojenském školství. Pokud se totiž nesníží počet studijních oborů (ostatně ten se v tomto školním roce podstatně zvyšuje o studijní obory převzaté z vojenských škol na Slovensku), projeví se snížení potřeby absolventů pouze zmenšením učebních skupin a problematickou možností částečné integrace výuky a větší odborné „univerzálnosti“ učitelů nebo nižší periodicitou otevírání studijních oborů a zaměření, což může být z hlediska efektivnosti ještě horší. Přes kvantitativní analogii cesta k transformaci vojenského školství zřejmě nevede, což platí i pro tendence k porovnání relativního podílu školství v zahraničních armádách, kde se většinou srovnává nesrovnatelné. Klíč k transformaci vojenského školství je především v rukou „zákazníka“ - v kvalitativní změně požadavků velení armády na přípravu důstojníků a praporčíků a jediné z nich se mohou odvíjet skutečně systémové změny ve vojenském školství.

Stanovení potřebné velikosti a struktury vojenského školství se může jevit jako úloha s poměrně malou neurčitostí vycházející z údajů o kvalifikační a věkové struktuře současné armády, o vývoji populace a perspektivních potřebách armády (viz Pichl, K., Vojenské rozhledy 1/93). Realnost řešení této úlohy je ale založena na třech předpokladech:

- definování racionální potřeby druhů a počtů vojenských kvalifikací,
- existence efektivního systému přípravy těchto kvalifikací,
- akceptování vojenské kvalifikace společností a to aktivně (zájem o získání) i pasivně (akreditace vzdělání).

Je evidentní, že mezi těmito základními faktory je vzájemná vazba a nelze je řešit izolovaně. Neznamená to ale, že definovaná množina požadavků armády a postojů společnosti jednoznačně určuje systém přípravy. Možných řešení je více a podstata problému transformace vojenského školství je právě v návrhu nejefektivnějšího řešení s ohledem na výsledky a náklady. Pro školství, a zvláště vojenské, je charakteristické, že jsou respektovány tradice. Proto se armády i s obdobnou organizační strukturou mohou zásadně lišit uspořádáním vojenského školství, což bývá u nás používáno pro argumentaci i z diametrálně odlišných stanovisek.

První předpoklad racionální transformace je v současné době již řešen. **Nová organizační struktura AČR stanoví, které funkce a odbornosti budou zastávat důstojníci, praporčíci a občanskí zaměstnanci a odpovídající požadavky na jejich vzdělání.** Transformaci vojenského školství není ale politicky únosné odkládat a na solidní analýzu vlivu ještě dokončované organizační struktury armády není dostatek času. Proto by bylo účelné stanovit určité obecné principy tak, aby do **procesu transformace vojenského školství byly od počátku založeny systémové změny podmiňující dosažení vyšší efektivity.**

Základní problém transformace vojenského školství AČR je v řešení přípravy funkčně nejdůležitější a z hlediska přípravy nejnáročnější složky - důstojníků z povolání (a výhledově i s omezeným závazkem). V těchto souvislostech nejde o podceňování významu přípravy v budoucnu početnější složky praporčíků, ale je evidentní, že **k přeměně vojenských středních škol pro mládež na praporčícké školy pro dospělé jiná alternativa není.**

Dosavadní systém přípravy důstojníků z povolání je charakteristický poskytnutím inženýrského vzdělání s vojenskoodbornou přípravou pro nástupní funkci se současným absolvováním základní vojenské služby výhradně ve vojenské vysoké škole. Pro zachování tohoto systému svědčí tendence k vysokoškolské přípravě důstojníků ve většině evropských armád, ale tak jednoznačná argumentace to není.

Na příklad poručíci z Ecole Spéciale Militaire de Saint-Cyr mají inženýrský diplom, ale získají jej tříletým studiem, ke kterému jsou přijímáni po předchozím absolvování civilní dvouleté pomaturitní „přípravky“ obdobné jako ostatní studenti vysokých technických škol ve Francii. Souběžně s touto tradičně elitní školou se v Coetquidan připravují důstojníci z povolání v dvouleté Ecole Militaire Inter-Armes, do které vstupují záložní důstojníci a poddůstojníci, kteří osvědčili velitelské schopnosti v praxi a složili náročné přijímací zkoušky, ale graduace nedosáhnou. Dověšením přípravy absolventů obou škol pro nástupní funkci velitele čety je pak jednoroční aplikační škola podle druhu vojsk. Rozdíly v přípravě důstojníků se projeví až v dalším průběhu služby, kdy pyramida funkcí se směrem nahoru zužuje a provádí se výběr do vyššího stupně vzdělání v Ecole Supérieure de Guerre.

Obdobně problematická je argumentace univerzitami Bundeswehru, které sice dávají důstojnickým čekatelům se závazkem na čas možnost získat vysokoškolské vzdělání (vůbec nesouvisející s jejich vojenskou odborností) za téměř poloviční dobu studia civilního, ale tuto náročnou šanci využije úspěšně jen menší část, všichni pak pokračují ve službě u jednotek a rozdíl v získaném vzdělání se projeví až při výběru budoucích důstojníků generálního štábu ke studiu na Führungsakademie der Bundeswehr.

Ostatně vzhledem k řadě dalších armád, kde úplné inženýrské vzdělání není součástí vstupní přípravy důstojníků z povolání (Holandsko, Rakousko, Švédsko, USA, V. Británie), je evidentní, že univerzálním atributem vojenského školství je především **účelovost přípravy**, tj. její zaměření na to, jaké odborníky armáda nezbytně potřebuje a kteří nemohou být školeni mimo armádu. S účelovostí přípravy bezprostředně souvisí další princip, charakteristický pro hierarchický systém armády, a to je **postupnost přípravy**, tj. potřebné vzdělání v pravý čas a vzhledem k perspektivě. Nezastupitelné místo má proto ve vojenském školství příprava pro vyšší velitelské a štábní funkce, která systematicky navazuje na předchozí stupeň přípravy a získanou praxi a musí proto se vstupní přípravou důstojníků tvořit vyvážený celek.

Cestou k uplatnění těchto principů ve vojenském školství AČR je v souladu s obecnými trendy školství ČR **dvoustupňové vysokoškolské vzdělání**, které na rozdíl od současného stavu respektuje „pyramidu“ potřeby funkcí různé úrovně.

Úloha prvního stupně je jednoznačná - všichni důstojníci z povolání by měli získat nejdříve **tříleté bakalářské vzdělání** manažerského nebo technického zaměření, které by je s všeobecnou vojenskoodbornou přípravou, doplněnou konkrétní přípravou druhu vojsk, připravilo **pro nástupní funkci velitele čety** (odlišnosti je nutno uvažovat pouze u letectva).

Problematictější otázkou je uspořádání **druhého stupně studia**, kde se projevují tendence považovat bakalářské studium za neúplné vzdělání a prakticky v každém studijním oboru uvažovat o **doplnění inženýrským studiem pro praxi na úrovni roty**. Jestliže se pak naváže současnou formou přípravy pro vyšší velitelské a štábní funkce, tj. roční akademický kurz pro stupeň útvar (ale to bude v brigádách organizaci prapor), pro stupeň svazek a kurz generálního štábu, žádoucí efekt racionalizace vojenského školství se zřejmě nedostaví.

Zásadním přínosem je **důsledné prosazení dvoustupňového vysokoškolského vzdělání tak, aby druhý stupeň jako základní vzdělání pro stupeň prapor nahradil současné dva jednoroční akademické kurzy**, které svým utilitárním zaměřením na přípravu pro konkrétní funkci nemohou dosáhnout nároků ani motivace vyššího stupně vysokoškolského vzdělání. Studium velitelů by mělo být zaměřeno na management ve vojenském prostředí štábů s minimální (nebo žádnou) diferenciací podle druhů vojsk a obdobné studium by absolvovali důstojníci pro vyšší odborné funkce s diferenciací na logistický, inženýrský a sociální management. Přínosem dvoustupňového studia by byl vedle úspory nákladů i odpovědnější a praxí obohacený přístup ke studiu, ale nejpozději ve věku do 30 let umožňujícím ještě efektivní učení. Vedle tohoto studia má své oprávnění diametrálně odlišná forma přípravy, která se osvědčila v zahraničních armádách - **účelově zaměřené krátkodobé kurzy pro vyšší stupeň velení**, různé odbornosti i poslání, podmiňující ustanovení do funkce a **zpravidla propojené se zkouškami pro povýšení**.

Realizace druhého stupně přípravy je možná po transformaci současné Velitelské a štábní fakulty Vojenské akademie na skutečně vysokoškolskou fakultu manažerského zaměření, což je po reorganizaci stávajících kateder a doplnění kateder vojenskopolitického a ekonomického zaměření reálné. Obdobnou úlohu plní prestižní Naval Postgraduate School v Kalifornii, která jako jediná z vojenských

škol v USA je oprávněna udělovat magisterské nebo inženýrské tituly bakalářům námořnictva, pozemních vojsk a částečně i letectva (jež má obdobnou školu The Air Force Institute of Technology v Ohio).

Kurz generálního štábu by měl být zachován v dosavadním rozsahu (1 rok), ale s obsahem výuky strategicko-operačního, vojenskopolitického a vojenskoeconomického charakteru, a to i pro civilní pracovníky státní správy.

Vysokoškolská příprava technického zaměření pro zbraňové a informační systémy a logistiku, která má v dosavadním systému vojenského vzdělání významné zastoupení, je rovněž adaptovatelná do dvoustupňového vzdělání. **Dvouleté inženýrské vzdělání speciálně pro vojenskou techniku by bylo možno absolvovat po bakalářském studiu zpravidla po určité praxi, případně pro občanské zaměstnance výzkumné základny a eventuálně i zbrojní průmysl bezprostředně ve vazbě na studium na civilní škole. Potřeba důstojníků s výrazně technickým vzděláním může ale výhledově znatelně klesnout, protože zbraňové systémy budou obsluhovat a udržovat zejména praporčíci a poddůstojníci z povolání, opravovat občanští zaměstnanci nebo soukromé firmy a úlohou důstojníků v této oblasti bude především řízení (a proto i pro ně v druhém stupni studium managementu).**

Pro úzce specializované a početně malé vojenské odbornosti, které je možno připravovat studiem na civilní vysoké škole, bude nutno nalézt odpovídající způsob vojenské přípravy, např. absolvováním školy pro důstojníky v záloze v rámci zkrácené základní služby. Zajímavá je v této souvislosti obdoba u nás zrušených vojenských kateder, která se osvědčila v USA, kde 60 % důstojníků vstupuje do armády (i když zpravidla jen na čas) po dobrovolném a placeném výcviku vedle vysokoškolského studia.

Dalším principem racionální transformace je **univerzálnost přípravy**. Ve vysokoškolské přípravě se všeobecně prosazují širší studijní obory a tedy univerzálnější a perspektivnější použitelnost. Radikálně je nutno snížit nejen počet studijních oborů, ale těžiště specializované přípravy pro konkrétní funkce a techniku dát do škol druhů vojsk (připravují důstojníky na krátkodobý závazek a v záloze, praporčíky a poddůstojníky), tak jak je to prováděno v zahraničních armádách.

Základní složkou vojenské odbornosti při perspektivním zvyšování profesionalizace armády bude schopnost řídit sociotechnické systémy s důrazem na úlohu člověka v těchto systémech (tj. sociální management ve vojenském prostředí) a v přípravě je nutno akceptovat celkovou vzdělanost a schopnost komunikovat s veřejností.

Vojenské školství by se nemělo izolovat od civilního a postupně bude účelné zajistit obousměrnou vazbu na civilní vysokoškolské vzdělání (tj. možnost bakalářského studia na vojenské škole a inženýrského nebo magisterského na civilní a naopak) jako krok k další racionalizaci přípravy specifických vojenských odborností i rekvalifikace pro odchod z armády.

Univerzálnost přípravy není jen otázkou otevřenosti vůči civilnímu školství, ale je to i navázání na evropské vojenské myšlení jako předpoklad efektivní spolupráce se zahraničními vojenskými školami a postupného sblížování s evropskými bezpečnostními strukturami.

Studijní obory vysokoškolského studia nemohou být odděleny od vědních oborů a v souladu s obdobným vývojem ve společnosti by měly být vytvořeny i ve

vojenských školách podmínky pro rozvoj vědní podpory obrany státu. Vědní podpora obrany státu se stane otevřenějším systémem, v kterém se bude v souladu se zahraničními trendy zvyšovat podíl vědeckého potenciálu mimo resort obrany.

Pro teoretické řešení přípravy a použití ozbrojených sil bude ale nadále základním zdrojem přípravy vědeckých pracovníků **doktorandské studium** především na vojenské vysoké škole. Dosavadní indoktrinovaný systém vědních oborů a úseků vojenských věd nahrazují širěji pojaté obory doktorandského studia. Jejich místo v univerzální vědě bude ale nutno v procesu akreditace obhájit prokazatelnou existencí specifického teoretického aparátu umožňujícího zkoumat zákonitosti války a výstavby ozbrojených sil.

Dále je nutno zdůraznit, že účelovost přípravy se musí navenek projevit **věrohodností přípravy k obraně** jako jednou ze základních podmínek změny postoje společnosti k armádě a k obraně státu vůbec. Pokud nebude zavedeno absolvování základní služby (nebo její části) před vstupem do vojenské školy, vstupní vojenská příprava by měla být prováděna v rozsahu několika měsíců a s intenzitou zajišťující konečný výběr adeptů z hlediska fyzické zdatnosti, volných vlastností a především velitelských schopností. Pro zahraniční vojenské školy je charakteristický polní stejnokroj studentů i učitelů, tvrdé limity na překážkové dráze a vysoká pořadovost. Aktuální odborná úroveň učitelů vojenských předmětů je zajišťována permanentní rotací kádrů na všech funkcích a do vojenských škol se tito učitelé nehlásí, ale jsou vybíráni a určováni velitelsky. Věrohodnost přípravy k obraně by se měla navenek projevit i v pěstování tradic charakteristických pro vznik československé armády, která se obešla bez parádního kroku i okázalých uniforem.

K náročné vojenské přípravě musí být i odpovídající výcvikové podmínky a tak nejen základní vojenský výcvik, ale minimálně celý **první ročník bakalářského studia by měl probíhat pro všechny důstojníky (včetně letectva) ve Vyškově**, kde jsou pro vstupní přípravu nejlepší podmínky. Výuka ve vyšších ročnících může být organizována po blocích s využitím předností jednotlivých dislokací vojenských škol i vojsk a vyloučením duplicit. **Integrace přípravy** neznamená vytvoření těžkopádného kolosu, ale pružný systém, v kterém student prochází postupně několika školními a výcvikovými zařízeními, což se považuje z hlediska poznání vojenského prostředí i různých regionů za přednost a motivuje vysoké nároky na kvalitu vzájemně navazujících škol, fakult a kurzů. Pro zahraniční vojenské školy je charakteristické, že vojenská a akademická příprava je vzhledem k odlišné legislativě relativně samostatná a není zatížena **problémy materiálního zabezpečení, které je řešeno komplexně a rovněž relativně samostatnou logistikou**. Integrace vojenského školství do jednoho celku by zajistila vnitřní mobilitu graduální, postgraduální a negraduální přípravy podle potřeb armády a je i účelnější z hlediska akreditace v soustavě civilních vysokých škol a vědních oborů.

Stanovení cílové podoby vojenského školství AČR a odpovídající transformace dědictví federální armády nebude jednoduchým a jednoznačným procesem a bez principiálních a systémových změn se neobejde. V této souvislosti je vhodné připomenout, že systémový přístup je charakteristický zkoumáním celku ve všech jeho podstatných souvislostech, a proto i toto širěji pojaté zamyšlení, které tak postihuje jen jednu specifickou stránku úlohy lidského prvku v systému obrany státu.